

**महानगरपालिका व नगरपालिकामध्ये दुहेरी
नॉद लेखा पध्दतीची अंमलबजावणी
करणेबाबत**

**महाराष्ट्र शासन,
नगर विकास विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : लेखासु-२०२००४/७९/प्र.क्र.५/०४/नवि-३१
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : ६ जुलै, २००५.**

संदर्भ :- शासन निर्णय नगर विकास विभाग, क्र.एमएआर-१०२००३/२२/
प्र.क्र.२३/०३/नवि-८, दिनांक २५.७.२००३.

प्रस्तावना

०१. नागरी स्वराज्य संस्थांचे लेखे सध्या रोख तत्वावर ठेवण्यात येत आहेत. यावरून स्थानिक स्वराज्य संस्थांची वत समजून येत नाही. तसेच या संस्थांच्या वित्तीय स्थितीचे विश्लेषण होवू शकत नाही. ९० च्या दशकात देशात सुरू झालेल्या आर्थिक सुधारणा प्रक्रियेमुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या भूमिकेत महत्वाचा बदल अपेक्षित असून, स्थानिक स्वराज्य संस्थांसे पार पाडीत असलेल्या कामांसाठी जबाबदार ठरणार आहेत. या बदलामुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या विद्यमान आर्थिक व्यवस्थापन पध्दतीमध्ये सुधारणा करणे कमप्राप्त आहे. ही बाब विचारात घेवून दुहेरी नॉद लेखा पध्दत (Accrual Based Double Entry Accounting System) स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये लागू करणे अत्यावश्यक झाले आहे.

०२. नागरी प्रोत्साहन निधी संदर्भात राज्य शासनाने केंद्र शासनाबरोबर केलेल्या जापन समझौत्यानुसार (Memorandum Of Understanding) राज्य शासनाने नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये दुहेरी नॉद लेखा पध्दत लागू करण्याचे मान्य केले आहे. सुधारित लेखा पध्दत निश्चित करण्यासाठी भारताचे नियंत्रक व महालेखापाल यांचे अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात आलेल्या समितीने सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या वापरासाठी राष्ट्रीय लेखा संहिता तयार केली असून, त्यात आवश्यक त्या फेरबदलांसह ती राज्यातील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये लागू करणे शासनाच्या विचाराधीन होते.

०३. नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या आर्थिक व्यवहारात अचूकता व पारदर्शकता आणण्याची निकड व बरील वस्तुस्थिती विचारात घेता, नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे लेखे दुहेरी नॉद लेखा पध्दतीने ठेवणे क्रमप्राप्त आहे. या सर्व बाबी विचारात घेवून शासनाने आता खालीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

20080202105816002

शासन निर्णय

राज्यातील सर्व महानगरपालिका व नगरपरिषदांमध्ये दुहेरी नोंद लेखा पध्दती (Accrual Based Double Entry Accounting System) ची अंमलबजावणी खालीलप्रमाणे करण्यात यावी.

- i) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीची अंमलबजावणी राज्यातील सर्व महानगरपालिका व अर्ध नगरपरिषदांनी दिनांक १ एप्रिल २००५ पासून सुरू करावी.
- ii) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य विनिर्दिष्ट लेखा संहिता तयार होईपर्यंत राष्ट्रीय लेखा निष्पत्तीपुस्तिकेचा उपयोग करावा. राष्ट्रीय लेखा पुस्तिकेमधील उद्धृत तत्वांना बाधा न आणता नगरपरिषद प्रशासन संचालनालयातील लेखा सुधारणा कक्षाचे पूर्व सहमतीने त्यात किरकोळ बदल करता येतील.
- iii) राज्यातील व व अर्ध नगरपरिषदांनी दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीची अंमलबजावणी सन २००६-०७ पासून करावी. तथापि यापैकी ज्या नगरपरिषदांना दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीची अंमलबजावणी सन २००५-०६ पासून लागू करावयाची आहे त्यांनी तशी अंमलबजावणी आयुक्त तथा संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालयाच्या संमतीने करण्यास हरकत नसावी. तथापि अशा सर्व नगरपरिषदांनी सन २००५-०६ च्या लेखापासून उपरोक्त (ii) प्रमाणे कोडांग पध्दतीचा वापर करणे अनिवार्य राहिल.
- iv) नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे सन २००६-२००७ पासूनचे वार्षिक अंदाजपत्रक, ताल्लेख व इन्कम अँड एक्सपेंडिचर स्टेटमेंट वरील अनुक्रमीक (ii) मध्ये विहित केल्यानुसार असतील.
- v) सर्व महानगरपालिका व नगरपरिषदांमध्ये दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणी बाबत समन्वय व सनियंत्रण ठेवण्याची जबाबदारी समन्वय संस्था (Nodal Agency) म्हणून आयुक्त तथा संचालक नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, मुंबई यांची राहिल.
- vi) राज्यातील सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीची अंमलबजावणी करण्यासाठी तांत्रिक सहाय्य व इतर आवश्यक मदत करण्याची जबाबदारी आयुक्त तथा संचालक, नगर परिषद प्रशासन संचालनालयांतर्गत असलेल्या लेखा सुधारणा कक्षाची राहिल.
- vii) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीची अंमलबजावणी करताना सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी पूर्वीची रोकड ताचावर लेखा ठेवण्याची पध्दती व दुहेरी नोंद लेखा पध्दती या दोन्ही पध्दतींचे (Parallel) अंदाज ठेवावयाचे आहेत. तसेच दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीने लेखा व्यवस्थितपणे ठेवणे शक्य आहे अशी खात्री झाल्यास ती पध्दत आयुक्त तथा संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालयाच्या संमतीने पूर्णपणे कार्यान्वित करण्यात यावी.

दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या सुयोग्य अंमलबजावणी संदर्भात आयुक्त तथा संचालक, नगर परिषद प्रशासन संचालनालय, मुंबई यांच्या अधिनस्त असलेल्या लेखा सुधारणा कक्षाची कार्यक्षमता पुढीलप्रमाणे राहिल.

- अ) राज्य विनिर्दिष्ट लेखा संहिता तयार करून कर्णधार समिती (Steering Committee) मान्यतेसाठी सादर करणे.
- ब) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या प्रभावी व सुयोग्य अंमलबजावणीसाठी अधिनियमातील नियमातील आवश्यक सुधारणा कर्णधार समिती (Steering Committee) कडे सादर करणे.
- क) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणीसाठी करावयाच्या पूर्व तयारीसाठीच्या उपाययोजना करणे.
- ड) स्थानिक परिस्थिती विचारात घेवून दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणीचे टप्पे ठरविणे.
- इ) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मार्गदर्शन करणे व अंमलबजावणी कामावर नियंत्रण ठेवणे.
- ई) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणीस आवश्यक प्रशिक्षणासाठी रुपरेषा ठरविणे व त्यासाठी प्रशिक्षण पुस्तिका तयार करणे, दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणीसाठी संगणक आज्ञावली तयार करणे.
- फ) दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणीसाठी योग्य कालमर्यादा व पध्दती तसेच जनतेच्या माहितीसाठी लेखांना द्यावयाच्या प्रसिध्दीची पध्दती निश्चित करणे.

दुहेरी नोंद लेखा पध्दतीच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य विनिर्दिष्ट नियम पुस्तिका तयार करण्यासाठी शासन निर्णय नविवि क्र.एमएआर-१०२००३/२२/त्र.क्र. २३/०३/नवि-८, दिनांक २५ जुलै २००३ अन्वये समिती स्थापन करण्यात आली होती. याच दरम्यान राष्ट्रीय लेखा संहिता तयार करण्याचे काम भारताचे नियंत्रक व महालेखापाल, यांच्या वतीने हाती घेण्यात आल्याने समितीला आपला अहवाल सादर करता आलेला नाही. भारत सरकारने राष्ट्रीय लेखा संहिता प्रसिध्द केल्याने आता या समितीचे पुनर्गठन करण्याची गरज विचारात घेवून खालीलप्रमाणे कर्णधार समिती (Steering Committee) पुनर्गठित करण्यात येत आहे.

१) प्रधान सचिव, (२) नगर विकास विभाग	अध्यक्ष
२) सचिव, (लेखा व कोषागार) वित्त विभाग	सदस्य
३) सचिव, विधी व न्याय विभाग	सदस्य
४) आयुक्त तथा संचालक नगरपरिषद प्रशासन	सदस्य
५) महालेखापाल -१, लेखा परीक्षा, मुंबई	सदस्य

६)	संचालक, लेखा व कोषागार, मुंबई.	सदस्य
७)	मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, मुंबई	सदस्य
८)	वित्तीय सल्लागार, लेखा सुधारणा कक्ष, न.प.प्र.संचालनालय	सदस्य सचिव

आवश्यकतेनुसार आयुक्त महानगरपालिका व मुख्याधिकारी नगरपरिषद यांना बोलाविता येईल.

कर्णधार समिती (Steering Committee) ची कार्यकक्षा पुढीलप्रमाणे राहिल.

- राज्य विनिर्दिष्ट लेखा संहिता मान्य करणे.
- दुहेरी नोंद लेखा पद्धतीच्या अंमलबजावणीच्या संदर्भात दुहेरी नोंद लेखा कक्षाकडून प्रस्तावित केलेल्या / करण्यात येणा-या सुधारणा बाबत निर्णय घेणे.
- राज्यातील महानगरपालिका/नगरपरिषदांच्या दुहेरी नोंद लेखा पद्धत अंमलबजावणीच्या कामकाजाचा आढावा घेणे.

उपरोक्त विषयानुषंगाने आयुक्त तथा संचालक, नगरपरिषदा प्रशासन संचालनालय यांना ट्रेनिंग मॅन्युअल तयार करणे, राज्य विनिर्दिष्ट लेखा संहिता तयार करणे, संगणक आशाबूली तयार करणे, इत्यादीसाठी व तदनुषंगीक बाबीसाठी करावा लागणारा खर्च नगर विकास विभागा कडून या कामासाठी मिळालेल्या अनुदानातून करण्यात यावा. तसेच सदर कामासाठी कन्सलटंटची नेमणूक करावयाची झाल्यास त्या फोटी होणारा खर्च उपरोक्त अनुदानातून भागविण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने,

(Handwritten Signature)

(फ.ब.खान)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) प्रधान सचिव-२(नवि), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- २) प्रधान सचिव, विधी व न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) आयुक्त तथा संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, वरळी मुंबई.
- ४) महालेखापाल (लेखा परीक्षा)-१ मुंबई.
- ५) मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, नवी मुंबई.
- ६) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
- ७) अध्यक्ष/ मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा (सर्व)
- ८) निवड नस्ती.